

کمیته‌گرایی و تازه‌ترین پیشرفت‌های آن^۱

گزارش نشست بین‌المللی ۳۰ خرداد ۱۴۰۱

سخنران: دکتر سیمین کریمی، استاد دانشگاه آریزونا

تهیه گزارش: مصطفی برزگر، دانشجوی دکتری زبان‌شناسی دانشگاه علامه طباطبائی، همکار علمی کارگروه عصب-روانشناسی زبان شاخه دانشجویی نقشه‌برداری مغز ایران، سرپرست زیرگروه زبان‌شناسی زیستی

کمیته‌گرایی^۲ از همان سال‌های ابتدایی تولدش که به اوایل دهه نود میلادی برمی‌گردد همواره در کانون توجه شاکله اصلی عزم زایشی^۳ قرار داشته است. البته اولین اثر رسمی در این حوزه به سال ۱۹۹۵ برمی‌گردد^۴ که نوشته انقلابی اول نحله زایشی، یعنی نوام چامسکی^۵ است. اینکه کمیته‌گرایی در مسیر تکوینی‌اش چه مسیری را طی کرده است شاید برای بسیاری چالش‌برانگیز باشد. به‌مانند همه نظریه‌های دیگر، ریشه‌های کمیته‌گرایی را باید در پژوهش‌ها و نوشته‌های سال‌های پیشین‌اش کاوید. در اینجا ما بنا نداریم که از حاکمیت و مرجع‌گزینی^۶، نظریه معیار^۷، نظریه معیار گسترده^۸ و نظریه معیار گسترده اصلاح‌شده^۹، یعنی همان برادران بزرگتر کمیته‌گرایی، سخن به میان آوریم. اما درک و فهم بنیادی کمیته‌گرایی مستلزم فهم عمیق پژوهش‌های قبلی آن است. اگر بخواهیم فنی‌تر سخن بگوییم، باید تصریح کنیم که کمیته‌گرایی در اصل برنامه^{۱۰} است و نه نظریه. چامسکی با تبعیت از ایمره لاکاتوس^{۱۱} که از فیلسوفان نامدار ریاضیات و علم بود، کمیته‌گرایی را به عنوان برنامه معرفی کرد. آنچه در ذهن چامسکی گذشته است این است که او هیچگاه نخواسته که راه را برای پژوهش‌های متنوع ببندد. این مسئله را می‌توان از مشکلاتی که حاکمیت و مرجع‌گزینی به آن برخورد کرد مشاهده نمود، بدینگونه که هرچند ماه یکبار از زبانی خاص یا همان انگلیسی شاهدهی جدید پیدا می‌شد که نظریه نمی‌توانست آن را به شایستگی توصیف کند و لاجرم نظریه می‌بایست تعدیل می‌شد. این تغییرات در حدی پرسرعت و در برخی مواقع بزرگ بودند که حتی صدای اعتراض خود زایشیون نیز درآمده بود. گویی که آنقدر نظریه زایشی پیچیده شده بود که انگار شخصی باید ابتدا می‌آمد و پیچیدگی‌ها و گره‌های نظریه را باز می‌کرد. به دیگر سخن، نظریه فقط همان نظریه را حل می‌کرد و نه معادله‌های مربوط به سرشت و داده‌های آن را. بنابراین جملگی اتفاقات مذکور و دیگر مسائل تخصصی که در

¹ Minimalism and its most recent developments

² Minimalism

³ The Generative Enterprise

⁴ The Minimalist Program (1995)

⁵ Noam Chomsky

⁶ Government and Binding (GB)

⁷ Standard Theory (ST)

⁸ Extended Standard Theory (EST)

⁹ Revised Extended Standard Theory (REST)

¹⁰ Program

¹¹ Imre Lakatos

حوصله این مختصر نمی‌گنجد سبب شد که چامسکی و برخی همکاران نزدیک او مانند هاورد لزنیک^{۱۲} به کمینه‌گرایی در کارشان رویاوارند. کمینه‌گرایی از اینرو برنامه است و نه نظریه که اهتمام دارد منعطف باشد. انعطاف‌پذیری مثال‌زدنی‌ای در این برنامه به چشم می‌خورد تا جایی که حتی برخی نقدهایی را نیز به آن وارد کرده‌اند. بدین معنا که کمینه‌گرایی آنقدر منعطف است که تقریباً هرکس که با الفبای آن آشنا باشد می‌تواند نسخه‌ای برای چپستی نحو^{۱۳} و زبان بیچد. البته که در واقع، اصلاً چنین نیست. برخی اصول^{۱۴} همواره استوارند، همان‌ها که از اصل‌ها و پارامترها^{۱۵} به یادگار مانده‌اند. به نظر می‌رسد که چنین حرف‌هایی اغلب از سوی مخالفان نحله زایشی دست به دست می‌شود. به عنوان مثال می‌توان به جزیره‌های نحوی^{۱۶} اشاره نمود. ممکن است در طول این سال‌ها نام‌های متفاوتی برای آن برگزیده شده باشد اما نه تنها در اصل مطلب هیچ تغییری مشاهده نمی‌شود بلکه ادله قوی‌تری به منظور تحکیم آن ارائه می‌شود.

انعطاف کمینه‌گرایی به سمت و سوی زیست‌شناسی و فیزیک است، یعنی پیش‌بردن مطالعات زبانی به سوی علوم طبیعی^{۱۷}. همانطور که گالیله^{۱۸} تصریح کرد، طبیعت ساده است و وظیفه دانشمند رسیدن به دستورالعمل آن است. عزم زایشی به دنبال کمینه‌ترین فرمول از فرگشت^{۱۹}، رشد، سازوکار و عملکرد زبان است. اتفاقاً همانطور که پالمیرینی^{۲۰} (۲۰۱۶:۱) تصریح کرده است، «کمینه‌گرایی نظریه زبانی را هرچه بیش از پیش به فیزیک نزدیک کرده است». در آخرین پیشرفت‌ها و پژوهش‌ها در کمینه‌گرایی نیز می‌توان اصرار بسیار زیاد به صوری‌کردن و ریاضی‌محور کردن نظریه زبانی را مشاهده نمود. البته که چنین اصراری هیچ تعجبی ندارد به این خاطر که زبان‌شناسی در مقام علم قویاً نیازمند دستورالعمل‌های هم‌قطار با علوم طبیعی است. چامسکی هیچگاه چنین نگاهی را ترک نکرده و از سال ۲۰۱۷ تا به امروز نیز به تعدیل عملیات ادغام^{۲۱} پرداخته و مفاهیم جدیدی مانند فضای کاری نحوی^{۲۲} را به سازوکار نظری خود افزوده است. لازم به ذکر است که جملگی مفاهیم مذکور با استدلال‌های زیستی-ریاضیاتی صورت‌بندی شده‌اند.

¹² Howard Lasnik

¹³ Syntax

¹⁴ Principles

¹⁵ Principles and Parameters

¹⁶ Syntactic Islands

¹⁷ The Natural Sciences

¹⁸ Galileo

¹⁹ Evolution

²⁰ Massimo Piatelli-Palmarini

²¹ MERGE (Not Merge)

²² Syntactic Workspace

در نشستی که با سرکار خانم دکتر سیمین کریمی^{۲۳}، استاد نامدار زبان‌شناسی دانشگاه آریزونا^{۲۴} برگزار شد به بررسی نکاتی پرداخته شد که چکیده‌ای از آنها را در بالا آوردیم. شایسته است خاطر نشان کنیم که دکتر کریمی صورت‌بندی جدید عملیات ادغام را نیازمند بازنگری‌های بیشتری می‌داند و معتقدند که مفاهیم جدید همچنان به پژوهش‌های وسیع‌تر و جمع‌آوری داده از زبان‌های جهان نیازمندند. ایشان همچنین بر این باورند که عملیات فرعی ادغام^{۲۵} مانند ادغام مورب^{۲۶} و یا ادغام موازی^{۲۷} نیز نمی‌توانند گزینه‌های خوبی برای جابه‌جایی با ادغام معرفی شده در سال ۱۹۹۵ باشند. ایشان همچنان موافق رجوع به ادغام درونی و برونی^{۲۸} هستند، دو عملیاتی که همچنان در شاکله اصلی کمینه‌گرایی حفظ شده‌اند. او همچنین به این نکته اشاره نمود که مشخصه‌های نحوی مانند CP دیگر در صورت‌بندی‌های جدید حذف شده‌اند و از ابتدا نیز در پردازش ذهن انسان جایی نداشتند و صرفاً برای تسهیل نظری استفاده می‌شدند، نکته‌ای که البته سال‌هاست از آن سخن گفته می‌شود. البته این بدان معنا نیست که زمانی که از گروه متمم‌نما سخن می‌گوییم کار باطلی انجام می‌شود، بلکه بدین معناست که این عنوان در صورت‌بندی نظری دیگر جایی ندارد که این نیز خود در راستای کمینگی صورت می‌گیرد. به دیگر سخن، در کمینه‌گرایی امروزی دیگر جایی برای برچسب‌های نحوی^{۲۹} وجود ندارد.

نکته دیگری که می‌توان به آن اشاره کرد این است که در این نشست به رهیافت‌هایی مانند نحو ماتریس^{۳۰} و اصول شدید ریاضی-فیزیکی آن اشاره نشد، موضوعی که به تازگی توجه‌های زیادی را در سطح جهان به خود جلب کرده است و البته ما نیز از غافل نبوده‌ایم و محفل بین‌المللی بعدی مان را به آن اختصاص داده‌ایم^{۳۱}.

کلام آخر اینکه، پیچیدگی نظری تا جایی پسندیده است که به تحلیل داده و دادن راهکار تجربی بیانجامد، در غیر این صورت محکوم به شکست است. تازه‌ترین پیشرفت‌های کمینه‌گرایی در عین حال که جذاب و فریبنده هستند، باید خود را در محافل تجربی نیز ثابت کنند. اتفاقی که تا به حال نیز انجام شده و چنین به نظر می‌رسد که این پیشرفت متداوم خواهد بود.

²³ Simin Karimi

²⁴ University of Arizona, United States of America

²⁵ Extensions of Merge

²⁶ Sideways Merge/Movement

²⁷ Parallel Merge

²⁸ Internal and External Merge

²⁹ Labels

³⁰ Matrix Syntax (MS)

³¹ "What Real Matrices May Represent in the Mind/Brain", Juan Uriagereka